

Tunø

Tunø er en bilfri ø med et areal 3,51 km². Øen ligger mellem Samsø og Jylland og har ca. 110 indbyggere. De fleste bor i landsbyen, der ligger tæt ved havnen.

På det øverste foto ses, at havdybden mellem Jylland og Samsø er meget forskellig, og at det er nødvendigt at kende farvandet, hvis et skib skal sejle til og fra Lillebælt. I dag er der færgeforbindelse mellem Hov og Tunø Havn, der har plads til færgen, fiskere og ca. 200 både.

Der er ca. 8 km mellem Tunø og Jylland, og de store lavvandede områder omkring Tunø medførte, at lodsning blev en naturlig indkomstkilde for øens landmænd med en fortid i ungdommen som sømænd. Men som i andre små samfund og på mindre øer er der ikke bevaret viden om 1700-tallets bjærgning og lodsning. Store dele af øen blev fredet i 1965, og der må ikke bygges mere end de 80 sommerhuse, der ligger ved havnen og Stenkalven.

Færgen har hjemsted i Hov. Foto: Odder Lokalhistoriske Arkiv, ca. 1950.

Tunø By kan dateres helt tilbage til 1100-tallet, men i 1852 brændte 16 gårde og 15 huse i den tæt sammenbyggede landsby. Så de fleste af de nuværende huse er ca. 150 år gamle. Midt i landsbyen er rejst en sten til minde om den store brand.

Tunboerne har gennem årene tjent til livets ophold ved landbrug og fiskeri. Kun få har været skipere eller haft andel i et fartøj, Men mange af øens beboere havde været sømænd på fragtskibe i inden- og udenrigsfart. Så søfart og lodsning blev en del af beskæftigelsen for mange mænd.

arkivdk

Tunø Kirke og Fyrtaarn

Tunø Kirke, øens største seværdighed, er nok opført i 1400-tallet og oprindelig bygget i romansk stil. Men efter flere ombygninger fremstår kirken i dag som en gotisk kirkebygning med spidsbuede blændinger og kamtakkede gavle. Det mest bemærkelsesværdige er dog, at kirken har et kirketårn med klokke og et fyrtårn, og at præsten tidligere også var fyrtårnets fyrmester.

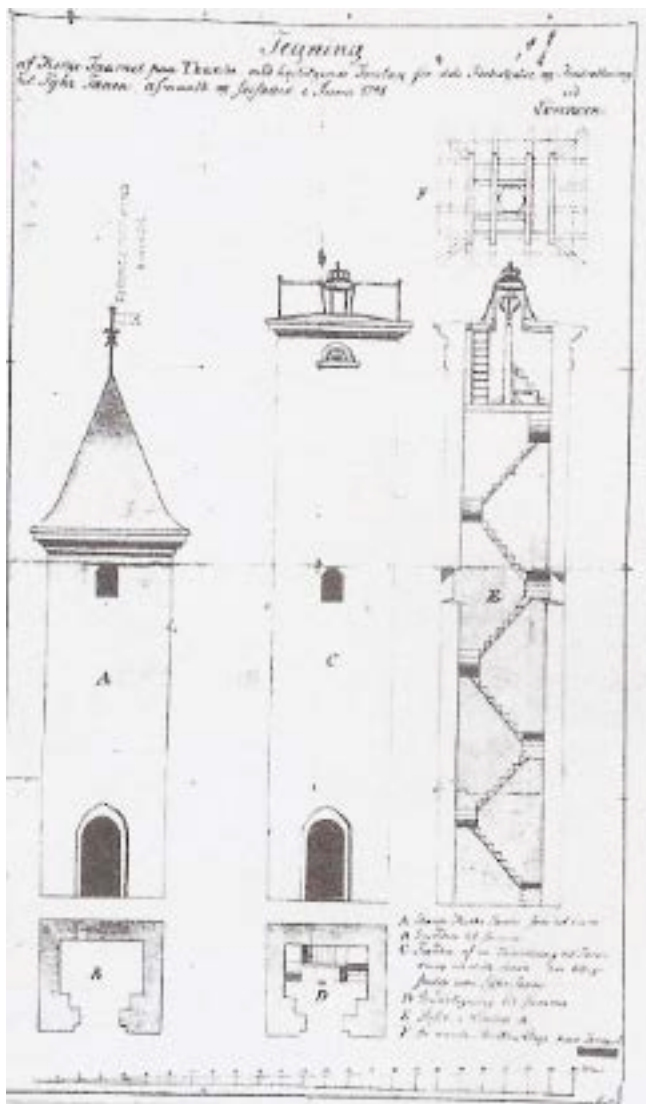

I juli 1798 besøgte lodsvæsenets leder Poul Løwenørn Horsens for at få belyst de stedlige skibsføreres ønsker om navigationen langs den østjyske kyst. Efter mødet blev bevilget 1500 rigsdaler til etablering af et lampefyrtårn på Tunø Kirke, men Tunøs beboere havde gødet jorden for et fyrtårn længe før mødet i Horsens. Løwenørns møde i Horsens skal ses i sammenhæng med, at kirketårnet var ved at falde sammen i 1700-tallet, så på øen talte man om at rive kirketårnet ned, så der ikke skulle bruges penge på vedligeholdelse.

Øens degn, Michel Sørensen Degn, anmodede allerede i 1796 amtmanden i Århus om at få indrettet kirketårnet med et lampefyrtårn, hvis der kunne skaffes penge til det udefra, og at fyrvæsenet ville betale for den fremtidige drift og vedligeholdelse. Og det blev vedtaget og kundgjort i en bekendtgørelse 17. december 1800.

Poul Løwenørn var i 1784 blevet chef for Det Kongelige Søkortarkiv og havde nær kontakt til GeneralToldkammerkollegiet, som Havne- og Fyrvæsenet den gang hørte under. Og i 1796 fik Løwenørn ansvaret som overlods, så hans indflydelse var med til at bevilge pengene. Fotos: Odder Lokalhistoriske Arkiv.

Admiralitetskollegiet anså nemlig det hvidkalkede kirketårn for et sømærke og forlangte, at der skulle findes en anden afmærkning. Så den 27. december 1800 kunne i Collegial-Tidende for Danmark og Norge bekendtgøres, at "Taarnet var blevet indrettet til et Lampefyre, som begynder at brænde den 1. Februar 1801 efter de samme Regler som de øvrige Fyr på Rigernes Kyster, nemlig fra Paaske til Mikkelsdag en Time efter Solens Nedgang, indtil den igjen om Morgenens opgaar."

Inden fyret kunne tages i brug, var kirketårnet blevet restaureret og forhøjet med 6 meter og havde fået monteret et lampefyre i det hvide kirketårn. Lampefyret blev i 1846 erstattet af et linseapparat. I forbindelse med en ændring til et vinkelfyr blev kirketårnet forhøjet i 1906 til den nuværende højde, 31 meter over havet. I 1921 fik fyret installeret en blaugasbrænder, og til hjælp for fiskerierhvervet fik fyret i 1902 indlagt en hvid vinkel, der angiver sejlretningen til Tunø Havn.

Det er nu Danmarks femteældste bevarede fyr og landets næstældste aktive fyr, der kun er overgået af Anholt Fyr. Den enestående kombination af et kirketårn og et fyrårn findes ikke andre steder i Danmark, bortset fra Sct. Nicolai Kirkes tårn i Køge, der i 1400-tallet blev forsynet med en karnap på østgavlen, hvor der blev lavet et fyrsted og senere ophængt en fyrlygte. I dag er der monteret et lyskors uden på gavlen. Men hverken de to kirketårne eller fyrene og deres historie kan sammenlignes.

Det findes sandsynliggjort, at organiseringen af lodsvæsenet på Tunø og dets status som et kongeligt Lodseri i 1800 opstod næsten samtidigt med indretningen af fyret. Der havde ikke tidligere været lodser på Tunø. Så Michel Sørensen Degn blev antagelig belønnet ved at blive udpeget som lodsformand på Tunø.

Lodsformandens opgave var ikke nødvendigvis selv at lodse, men at sørge for en retfærdig fordeling af arbejdet, så alle blev tilgodeset. Han skulle endvidere holde regnskab med indtægter og lønninger og indsende regnskab herfor til overlødsen. Han var på dette tidspunkt en ældre herre på omkring 70 år. Michel Sørensen Degn var en højt respekteret og kompetent person, der blev benyttet af beboere og myndigheder som vurderingsmand og umyndiges værge i adskillige skiftesager. Han døde i 1803.

Den første lods der blev ansat, var Johannes Musach Michelsen, der var søn af Michel Sørensen Degn. Han var formodentlig fastlods allerede fra oprettelsen i 1800 samt fyrpasser og husmand med lidt jord og var lods og lodsformand til sin død i 1812 ifølge kirkebogen. Og han overtog antagelig stillingen som lodsformand efter faderens død.

Ole Pedersen overtog hvervet som lods og lodsformand fra 1812 til 1831 og efterfulgtes af Oluf Jepsen Tanderup, der var lodsformand fra 1831 til 1839. Den sandsynligvis sidste lodsformand var Knud Johansen, der var lodsformand fra 1839 til 1850. Efter hans død hører man ikke mere til lodseriet på Tunø. Lods Jens Pedersen og lods og tidligere lodsformand Ole Pedersen døde nogle år senere. Men hvornår og hvorfor lodseriet blev nedlagt vides ikke.

Tunølodserne har antagelig kun lodset i de nærmeste farvande, fx til Horsens, Århus, Vejle og Tunø. Fra folketællingerne og kirkebogen samt de to bevarede lodsskilte med denne indskrift "Thunø's Lodseri - Kongeligt lodstegn" ved man, at følgende personer, ud over de forannævnte, har været fastlodser eller reservelodser på Tunø: Hans Jensen (1741-1812), Jørgen Michelsen (1785-1825), Michael Jensen (1783-1835), Ole Michelsen Grønfeldt (1786-1865), Mads Nielsen (1791-1841) og Jens Pedersen (1783-1867).

Jollen på fotoet ovenfor er af samme type, som lodserne brugte, når de lodsede; den svarer til de både, der er anvendt i generationer på Tunø til sejlads til Jylland og Samsø. Fotos og oplysninger: Lokalthistorisk Forening og Arkiv for Tunø.

Skrevet af Danmarks Lodsmuseumsforening i samarbejde med Lokalthistorisk Forening og Arkiv for Tunø.